

כשהסעודים פותחים את השמיים

עסקי אוויר

■ האם בעקבות התקדים היסטוריים של פתיחת המרחב האווירי של סעודיה עבור חברת תעופה הודית בקו ניו־דלהי-תל־אביב וחזור, יש סיכוי שגם ישראל תיהנה מהמחווה, שתקצר ותזיל את טיסותיה? ■ פרופ' שאול שי מהמכון למדיניות אסטרטגית במרכז הבינתחומי, על המשמעות האמתית של המהלך וטיב הקשרים המבלבל עם הממלכה הסונית שמחמת ומקרת יחסים בו זמנית ■ "הכל אינטרסים" לופט געשעפטען

ר. גיל

במדינה שבה חדשות חיוביות הינן דלילות למדי התקשורת ממהרת לחגוג כל כותרת "טובה", בעיקר כשהיא מפתיעה ומהווה תקדים מעורר ציפיות. החדשה הטריה בתחום הכלכלי, המתורגם אוטומטית במונחים מדיניים, היא פתיחת השמיים הסעודיים למטוסים שיגיעו מהודו וישראל ולהיפך וההרשאה הראשונה מסוגה מייצרת התרגשות גדולה, בהודו בפרט ובישראל בכלל (בטיימס אופ אינדיה כתבו: "זו תהיה הטיסה המסחרית הראשונה שתחצה את שמי סעודיה בקו מישראל ואליה ולכן תהיה זו הטיסה המהירה ביותר בקו ישיר בין הודו לישראל"). האופטימיסטים שבחבר-הה בטוחים: מדובר בצעד קטן של הסעודים כלפי ישראל שבעקבותיו יגיע הקירוב הגדול שמיידים לו. הטיסה הראשונה כבר נחתה בסוף השבוע.

שני פנים לסעודיה

היוזמה המדוברת לקו מיוחד בין נתב"ג לניו דלהי, שיעבור על שמי סעודיה, עלתה לראשונה בביקור האחרון שקיים נתניהו בהודו. במסגרתו נחתו הסכמים שיתופיים עם ההודים בתחומים שונים, כולל הסכם התעופה הנוכחי הנחשב להישג הגדול מכולם מבחינות רבות, כולל התודעתית. אין ספק, סעודיה יצאה מהקופסה כשקבלה את ההחלטה ההיסטורית ואישרה לחברת התעופה אייר אינדיה לטוס מעל שטחה בקו התעופה שתפתח החודש מניו דלהי לנמל התעופה בן גוריון בישראל. האישור כולל בינתיים 3 טיסות שבועיות מהודו לתל אביב והמשמעותיות שלו רחבות הרבה יותר. שכן המסלול החדש דרך סעודיה שיתחיל כבר מה-22 במרץ, יקצר את משך הטיסה ביותר משעתיים ויוביל לקיצוץ בעלויות הדלק. חברת אייר אינדיה, שלפני 20 שנה בצעה טיסות לישראל והפסיקה אותן בשל חוסר כדאיות כלכלית, תוכל בעקבות זאת להוזיל את מחירי הטיסות (לפי הפרסומים תעלה טיסת הבכורה 600 דולר הלוך ושוב בקו ניו דלהי תל אביב ומתל אביב לדלהי 720 דולר) והתוצאה המיידית תהיה הגדלת מספר התיירים בין ישראל להודו.

המצב החדש מכניס את חברת התעופה אל על, המפעילה ארבע טיסות שבועיות מתל אביב למומבאי, למצוקה והיא כבר מוחה בקול על קיצור הטיסות ההודיות המציב אותה בעמדת

לטוס מהודו לנתב"ג זו התפתחות מאד חיובית ומשמעותית וטוב שהיא קורית. אלא שצריך לזכור שכל מה שקשור בישראל מהווה נושא רגיש. אפילו במדינות שיש עמן הסכם שלום חוששים מהביקורת הפנימית שתתהווה מול מהלכים ויוזמות מהסוג הזה. לא מעט גורמי אופוזיציה לא אוהבים את הסכם השלום וכל מחווה כלפי ישראל זוכה בוודאות להתנגדות מחוגים אופוזיציוניים ולא כל שכן מהמדינות המוסלמיות העוינות כלפי ישראל. זו הסיבה שהסעודים לא נחפזים ומתנהלים באופן זהיר ומושכל בלי לקפוץ לכל דרישה ישראלית שתהיה מאד לא נוחה מבחינת המשטר.

יש סיכוי לשינוי בהמשך עם פתיחת השמיים הסעודיים גם לאל על?

"אני מניח שאם תקופה ממושכת חברות התעופה ההודית וחברות נוספות יטוסו מעל סעודיה והציבור הסעודי יתרגל למציאת החדשה, ניתן יהיה לחשוב גם על צעד נוסף קדימה, אך לא ניתן לצפות לצעד כה דרמטי בעת הזו. כרגע זה מוקדם מדי ויש לברך על עצם ההתפתחות הנקודתית, שיתכן בהחלט שלא תפתח לשום כיוון. יתכן שלעבר הסעודית יש אינטרס מסוים מול הודו ומול חברת התעופה ההודית ואם רוצים להיות יותר אופטימיים צריכים לקוות שעוד ועוד חברות תעופה הטוטו מהמזרח הרחוק לישראל יזכו בהסכמה הסעודית ויצטרפו ל"סידור" של אינדיה".

מה בכל זאת טיב היחסים בין המדינות? והיכן אפשר לדרג את ערב הסעודית כלפי ישראל ביחס לשאר שחקניות המזרח התיכון?

פרופ' שי מודה שאין חדש תחת העולם הערבי וטיב היחסים של ישראל עם ערב הסעודית דומה מאד לזה הקיים עם שאר המדינות הסוניות ומושתת בעיקר על אינטרסים. בדיוק כפי שהודה בזמנו יובל שטייניץ חבר הקבינט המדיני בטחוני, שר האנרגיה והשר לנושאים אסטרטגיים וענייני מודיעין בראיון לגלי צה"ל (שלושה ימים אחרי שהרמטכ"ל אינוקנט התראיין באופן נדיר אודות הקשרים הנרקמים עם הסעודים) והבהיר כי "הקשר עם העולם הערבי המתון, כולל עם סעודיה, מסייע לנו לבלום את איראן". לגבי טיב היחסים הדגיש אז כי בד"כ רוב המדינות המוסלמיות והערביות, כולל סעודיה, מעדיפות להצניע יחסיהן עם ישראל ולשמור על קשרים חשאיים וכי "אנחנו מכבדים רצון הצד השני

נחיתות. שכן כל עוד הטיסות שלה ימשיכו לעקוף את המרחב האווירי של סעודיה, לעבור מעל אתיופיה ומזרח הודו ולהישאר באורך של 8 שעות, כשההודים הצליחו לקצר אותן ביותר מרבע, עלול ציבור הנוסעים להצביע ברגליים ולהעדיף את הטיסות הקצרות והזולות. זו הסיבה שישראל מיהרה להעביר פנייה לסעודיה כדי לקבל אישור דומה, אך זו נדחתה על הסף והצליחה לבלבל אותה כהוגן. שהלא מצד אחד עושה רושם שבשנים האחרונות, על פי הפרסומים בתקשורת, פניה של סעודיה הן לקראת שיפור היחסים עם ישראל, עד כדי יצירת עסקים כלכליים קצרי וארוכי טווח. ומצד שני היד המושטת לשלום מעניקה סטירת לחי מהירה וכואבת בלא מחשבה והכל קורה בו זמנית בעת ובעונה אחת.

בשנה האחרונה נמצאות שתי המדינות במגעים להקמת קשרים כלכליים, שמדינות העולם המדור-חות עליהם בעניין טוענות שהן חלק מנרמול היחסים של ישראל מול מדינות העולם הערבי הסוני. בישראל בנו על ההתקרבות הזו וחשבו שהיא תכלול גם פתיחת המרחב האווירי למטוסים ישראלים. אבל הסעודים אומרים כן ולא בו זמנית. את ה"יכן" הם שמרו להודים והמהלך האחרון שיש בו אמירה משמעותית לישראל נעשה באופן שהעביר מסר ברור כי המחווה היא כלפי ההודים ולא כלפי הישראלים. ההבדל ביניהם הוא שישר-אל רצה קדימה ולהוטה להתקרב עוד ועוד וסעודיה צועדת לאט ובזהירות פוזלת לצדיה בחשש לראות "מה יאמרו" השכנים כדי לא לסכן יחסיה עם מדינות אחרות. יש הטוענים גם שכל יחסי ההתקרבות מצד הסעודים בפרט והמדינות הערביות בכלל הוא תוצר של לחץ אמריקאי מצד הנשיא טראמפ, שמבקש להשיג תוצאות מהירות בפעילותו במזרח התיכון. נרמול היחסים בין ישראל למדינות הערביות יוצג כטוב לשני הצדדים אלא שלא מה שטוב לישראל בהכרח טוב לסעודים.

הכל אינטרסים

פרופ' שאול שי, מנהל מחקרים במכון למדינת-ישראל אסטרטגית המרכז הבינתחומי הרצליה, סבור שהתמונה המתקבלת די ברורה ומציע לעשות אבחנה בין היחסים הפורמאליים והפומביים לבין יחסים שהם יותר דיסקרטיים. "עצם העובדה שערב הסעודית מתירה לחברת תעופה הודית

בעניין זה ויש הרבה יותר ממה שנגלה לעין - אז שומרים על חשאיות".

"האינטרס העיקרי שלנו ושל הסעודים הוא החשש מאיום איראני שיעי מצד אחד ואיום תנועות אסלמיות רדיקאליות כדאעש ואל קאעידה מצד שני. לכן, מבחינת המהלכים האזוריים יש הרבה מאד דמיון בעמדות שערב הסעודית נוקטת ובדרישות שהיא מעלה לאלו שלנו. למשל בנושא ההתנגדות לגרעין האיראני והטענה המוצדקת שההסכם הגרעיני לא היה טוב ולא נטרל את יכולותיהם של האיראנים".

קשרים מתחת לראדאר

"עם זאת, לא צריך להתבלבל. ערב הסעודית היא מדינה ערבית סונית שלא הפכה להיות חלק מתנועה ציונית ולא אהבת ציון היא שעומדת נגד עיניה. שם המשחק הוא רק אינטרסים, אבל גם בו אין להקל ראש ויש לו חשיבות בפני עצמה. אלא שצריך לקחת בחשבון שאינטרסים יכולים להשתנות ויש דבר אינו מובטח".

גם טיב הקשרים העמום בין המדינות אינו מובטח לדעתו, שכן גם אם לא נוח להפנים את העובדה, סעודיה איננה בעלת ברית של ישראל, למרות התחממות ביחסים, למרות הפרסומים התדירים על הידברות מאחורי הקלעים ולמרות המחווה האחרונה ובינתיים מדובר באינטרסים משותפים בלבד שנוחים לשני הצדדים. זו הסיבה שהקשרים הקיימים בין המדינות שומרים על איפול ונעשים הרחק מהציבור ומהתקשורת באופן מוגזם שהוביל בזמנו לביקורת פנימית מצד גורמים שונים, כולל מוחמד עריף הסעודי שבמאמר שפרסם בטורו השבועי ביומון הסעודי אל-מדינה, מתח ביקורת על כך שישנן מדינות בעולם הערבי המנהלות קשרים עם ישראל, אך מכחישות את קיומם. הוא קרא להן להכריז בגלוי על קשריהן עמה, שכן הניסיון הכושל להסתיר את קשריהן מוביל לתוצאות מביכות.

פרופ' שי סבור שזו תהיה טעות גדולה והמצב הנוכחי משרת את כולם. "אין הודעה רשמית לגבי מגעים שכן מתקיימים או לא מתקיימים בין סעודיה לישראל, אבל במידה שיש מגעים טוב שיישאו חשאיים" - הוא מבהיר - "כי כרגע שהם יפסיקו להיות כאלו בד"כ זה גם יהיה סופם. כי תתחיל ביקורת ציבורית שלא תעשה טוב לאף אחד ובמקום שתקרב היא תרחיק".